

בית הדין הארצי לעבודה

ע"ע 001319/00		

ה מ ע ר ע ר**יעקב פונס**

-

ה מ ש י ב ה**שיכון ופיתוח לישראל בע"מ**

**לפני: הנשיא סטיב אדלר, השופט יגאל פליטמן, השופט שמואל צור
נציג עובדים מר דב פרנקל, נציג מעבידים מר דוד בן הרוש**

**בשם המערער - עו"ד אורלי לייבו ועו"ד אילן איטח
בשם המשיבה - עו"ד שי תקן ועו"ד אורנה הגלילי**

פ ס ק - ד י נ**הנשיא סטיב אדלר:**

[1] עניין לנו בשאלה מקדמית שהתעוררה בפתח הדיון בפני בית הדין האזורי¹ והיא, האם ההסכמים החלים על יחסי העבודה במשיבה (להלן: גם **שיכון ופיתוח**), מכוחם מבקש המערער (להלן: גם **מר פונס**) לתבוע זכויות מסוימות המגיעות לו לטענתו בשל תקופת עבודתו בשירותיה, הינם בגדר "הסכמים קיבוציים" או שמא בגדר "הסדרים קיבוציים".

להלן העובדות הצריכות לעניין, כפי שנקבעו על ידי בית הדין האזורי וכפי שעולות לכאורה מתיק בית הדין:

¹ השופט שמואל טננבוים ונציגי הציבור מר אחיעזרא ומר טיומקין; עב 30146/97

[2] מר פונס הועסק במחלקת החשבונות אצל המשיבה החל מיום 16.12.1990 ועד לפיטוריו שנכנסו לתוקף ביום 31.12.1995. תנאי העסקתו של המערער הוסדרו במספר חוזים אישיים מיוחדים לתקופות קצובות, אשר נחתמו מעת לעת בין הצדדים במהלך תקופת עבודתו במשיבה.

מר פונס הגיש תביעה כנגד שכון ופיתוח, להפרשי פיצויי פיטורים, הפרשי דמי הודעה מוקדמת, הפרשי שכר, מענק, השתתפות בהוצאות קייטנת קיץ ומלגת השתתפות בהוצאת שכר לימוד. תביעתו הושתתה בעיקרה על מספר הסכמים החלים על יחסי העבודה במשיבה ושלטענת המערער הם בגדר הסכמים קיבוציים, ואלה הם:

[א] הסכם עבודה קיבוצי מיוחד, מיום 25.12.1977 (להלן גם: **ההסכם הבסיסי**).

[ב] הסכם לתנאי פרישה לעובדים בפיטורי צמצום, מיום 12.4.1978 (להלן גם: **הסכם 78**).

[ג] תוספת להסכם הבסיסי, מיום 5.1.1979 (להלן גם: **הסכם 79**).

[ד] זכרון דברים המאריך את תוקפו של ההסכם הבסיסי, מיום 22.2.1979 (להלן גם: **זכרון דברים 79**).

[ה] הסכם המאריך את תוקפו של ההסכם הבסיסי מיום 17.8.1980 (להלן גם: **הסכם 80**).

(להלן: "**הסכמי שופ**")

על אף המדיניות הכללית הניכרת בפסיקה שלא לפצל דיון אלא במקרים חריגים², נענה בית הדין האזורי לבקשת הצדדים והחליט על פיצול הדיון באופן בו יכריע תחילה בשאלת מעמדם של הסכמי שופ. הצדדים הודיעו לבית הדין האזורי כי אינם מעוניינים בהצגת ראיות לעניין זה והדיון בשאלה התקיים בדרך של סיכומים בכתב.

החלטתו של בית הדין האזורי

-

² ראה למשל ע"ע 1210/02 אמיר ביברנג - אל-על נתיבי אויר לישראל בע"מ, טרם פורסם.

[3] בית הדין האזורי בא לכלל מסקנה, כי הסכמי שופ, כולם, הם בגדר הסדרים קיבוציים, באשר מועצת פועלי תל אביב - באמצעות נציגיה הממונים על מגזר הפקידים במועצה - היא החתומה על שרשרת הסכמי שופ מצד נציגות העובדים. מועצה זו לא היתה מוסמכת עד לחודש נובמבר 1985, על פי חוקת ההסתדרות דאז, לחתום על הסכמים קיבוציים. על החלטה זו הערער שבפנינו.

[4] טענות הצדדים:

א. שלוש טענות חלופיות בפי המערער; כי החתומה על הסכם 80, המאמץ את קודמיו, הינה הסתדרות הפקידים הארצית שהיא הארגון המוסמך לכך; כי **סניף** הסתדרות הפקידים במועצת הפועלים חתם על ההסכם בשם הסתדרות הפקידים, מכח סמכותה, וחתימתו - כחתימתה; וכי ניתן לראות בחתימה על הסכמי שופ חתימה כפולה - בשם מועצת הפועלים ובשם הסתדרות הפקידים.

וזה פירוט טיעוניו: מן המבוא להסכם 80 ומן הכיתוב המופיע תחת המקום המיועד לחתימות בסופו עולה, לטענת המערער, כי ההסכם נעשה בין שיכון ופיתוח לבין הסתדרות הפקידים הארצית (ולא מועצת הפועלים). החתימה בסוף ההסכם, הגם שאינה של נציג הסתדרות הפקידים הארצית, אינה קונסטיטוטטיבית ומהווה לדידו רק ראיה לחתימת ההסכם. משכך סבור המערער, אין לראות בה חזות הכל ולהעניק לה משקל מכריע כפי שעשה בית הדין האזורי. קבלת עמדתו באשר להיותה של הסתדרות הפקידים הארצית צד להסכם 80, מייתרת לטעמו של המערער, את הדיון בנוגע להסכמים קודמים שאומצו ממילא בהסכם זה. עם זאת, המערער שוטח טענותיו גם באשר להיותה של הסתדרות הפקידים הארצית צד לכל אחד מהסכמי שופ.

לחילופין טוען המערער כי הארגון החתום - סניף הסתדרות הפקידים במועצת הפועלים - פעל בשם הצד להסכם - הסתדרות הפקידים - מתוך הסמכות שניתנה לו לעשות כן. לדידו, חתימה של סניף הנעשית בהרשאה, כמוה כחתימה של הסתדרות מקצועית ארצית.

המערער מוסיף טיעונים בדבר מניעות ותום לב שעיקרם כי שיכון ופיתוח, שחתמה על ההסכמים מתוך כוונה שישמשו כהסכמים קיבוציים וקיימה את

ההסכמים ככאלה לאורך שנים רבות, אינה יכולה במסגרת הליך זה לבוא ולקעקע לראשונה את תוקפם.

ב. המשיבה תומכת בפסק דינו של בית הדין האזורי, מטעמיו, ומוסיפה כי מועצת הפועלים היא שעמדה מאחורי נציגות העובדים בחתימתם על ההסכמים, ואין בכוונת הצדדים כדי להעלות או להוריד לעניין זה. המשיבה אף סוקרת את ההסכמים אחד לאחד ומצביעה על כי כולם נחתמו בין שיכון ופיתוח לבין מועצת הפועלים, שעד נובמבר 1985 לא היתה מוסמכת לחתום על הסכמים קיבוציים. המשיבה מוסיפה וטוענת כי על פי ההלכה הפסוקה גם סניף של הסתדרות מקצועית ארצית, כמו מועצת פועלים, לא היה מוסמך לחתום בשעתו על הסכמים קיבוציים. המשיבה מפנה לפסיקתו של בית דין זה שאישרה כי הסכמים קיבוציים נכרתו עם מועצת הפועלים כדבר שבשיגרה וחרף זאת נמנע בית הדין מליתן להם תוקף של הסכם קיבוצי לאור קביעתו כי נחתמו על ידי אורגן שלא היה מוסמך לכך.

ה כ ר ע ה

[5] נדרש ראשונה לשאלה, האם מועצת הפועלים, או שמא תאמר - סניף הסתדרות הפקידים במועצת הפועלים - הנה אורגן של ההסתדרות שהיה מוסמך בשעתו לחתום על הסכמי שופ?

-

ההסתדרות - מבנה ארגוני הנדרש לענייננו

[6] במסגרת האגף לאיגוד מקצועי בהסתדרות פועלות **הסתדרויות מקצועיות** או הסתדרויות ענפיות שונות בהיקף ארצי, המוקמות באישור האגף לאיגוד מקצועי ובית נבחר ההסתדרות. הסתדרות מקצועית או ענפית מעין זו, מאגדת בהיקף ארצי, עובדים לפי מקצועם או לפי הענף אליו הם משתייכים. לצד האורגנים הפועלים במסגרת האגף לאיגוד מקצועי בהסתדרות, הוקמו על ידי בית נבחר ההסתדרות **מועצות פועלים** הפועלות בתחום השיפוט שנקבע להן, והן המוסד המקומי העליון של ההסתדרות בתחום שיפוטן.

סמכויותיהם של האורגנים השונים באמצעותם פועלת ההסתדרות, הן אלה של ההסתדרויות המקצועיות הארציות והן אלה של מועצות הפועלים נקבעו לאורך השנים בחוקת ההסתדרות, על גילגוליה.

כאמור בהחלטתו של בית הדין האזורי, עד לחודש נובמבר 1985, לא היתה מועצת הפועלים מוסמכת, על פי חוקת ההסתדרות דאז, לחתום על הסכם קיבוצי בשם נציגות העובדים³. גם סניף של ההסתדרות מקצועית ארצית במועצת הפועלים, לא היה בעל סמכות לכך⁴. בחודש נובמבר 1985, בין היתר, בעקבות פסיקתו של בית המשפט העליון ופסיקתו של בית דין זה⁵, הוכנס תיקון בנוסח החוקה, במסגרתו הוסמכה מועצת הפועלים "להיות צד לחוזה עבודה ולהסכמים קיבוציים מיוחדים עם מעבידים מקומיים...". ראה לעניין זה גם מאמרה של ר' בן ישראל **צדדים להסכם קיבוצי**⁶.

גיגוליה של הלכה

[7] אין חולק כי מועצת הפועלים חתמה במשך שנים על הסכמים קיבוציים מיוחדים ובית דין זה התייחס להסכמים אלה כאל בעלי תוקף. כך, בפ"ד **פלד** קבע בית הדין כי:

"לעניין הסכמים קיבוציים, פועלת מועצת פועלים כאורגן של 'ההסתדרות' במישור המקומי, באותה סמכות ש'ההסתדרות מקצועית ארצית' פועלת במישור הארצי - 'חתימת הסכמי עבודה קיבוציים עם אירגוני מעבידים וכן עם מעבידים ארציים...'".⁷

הלכה זו, שהיתה רווחת עד אז, שונתה בפסק הדין בעניין **אלקו** בו נקבע, כי עובר לשינוי החוקה בנובמבר 1985, לא היתה מועצת הפועלים מוסמכת לחתום על הסכמים קיבוציים בשם ההסתדרות ומשכך הסכמים שנחתמו על ידה עד למועד זה, הוכרו כהסדרים קיבוציים בלבד.

³ ראה לעניין זה **דב"ע שן/17-4** ההסתדרות הכללית ואח' - **אלקו בע"מ**, פד"ע כב 235.

⁴ **דב"ע נו/141-3** דוד בן בסט - פרנסים שבתאי, פד"ע לב 646.

⁵ **דב"ע מג/3-5** בנק איגוד לישראל בע"מ ואח' - ההסתדרות הפקידים, פד"ע טז 99; **בג"צ 675/84 ההסתדרות הכללית נ' בית הדין הארצי לעבודה ואח'**, פ"ד לט(3) 13.

⁶ ר' בן ישראל, **צדדים להסכם קיבוצי**, עיוני משפט י"ב (תשמ"ח/ט) 29, 59.

⁷ ראה לעניין זה **דב"ע לד/30-3** ערד תעשיות כמיות בע"מ - **פלד ואח'**, פד"ע ה' 431, 437-438.

בענייננו, אין אנו נדרשים להכרעה בסוגית סמכותה של מועצת הפועלים לחתום על הסכמי שופ בשם נציגות העובדים. זאת, בין היתר, באשר אף אם מן הבחינה העובדתית נכונה מסקנתו של בית הדין האזורי כי סניף הסתדרות הפקידים במועצת הפועלים הוא החתום על הסכמי שופ, הרי שבא כח המשיבה הביא לידיעתנו בדיון שהתקיים ביום 11.11.2002, כי זכרון הדברים 79 והסכם 80 - המאריך בין השאר את תוקפו של ההסכם הבסיסי - לא הוגשו לרישום. משכך, הם אינם עומדים באחת מן הדרישות הצורניות המופיעות בסעיף 1 לחוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז-1957.⁸ יתרה מזו, אף לאחר שינוי החוקה בשנת 1985, הוסמכה מועצת הפועלים "להיות צד להסכמים קיבוציים מיוחדים עם מעבידים מקומיים". והרי בענייננו מדובר במעביד בהיקף ארצי, שאף לאחר שינוי החוקה נעדרת מועצת הפועלים סמכות לחתום עימו על הסכם קיבוצי בשם נציגות העובדים.

לאור האמור, אין מנוס מן הקביעה כי הסכמי שופ הינם בגדר **הסדרים קיבוציים דו צדדיים**.

מעמדם המשפטי של הסדרים קיבוציים דו צדדיים

[8] מעמדו של ההסדר הקיבוצי ביחס לזה של ההסכם הקיבוצי נדון רבות בפסיקת בית הדין לעבודה. נקודת המוצא של בתי הדין היתה בשעתו, כי מעמדו של ההסדר הקיבוצי הוא כשל הסכם ג'נטלמני הנעדר נפקות משפטית⁹ וודאי שנפקותו נחותה מזו של ההסכם הקיבוצי¹⁰. ההסדר הקיבוצי נתפס כפתרון לשעת הדחק בבחינת 'ידועה בציבור'¹¹. עם זאת, גם הפסיקה דאז הכירה, לא פעם, במצבים בהם ניתן להעניק להסדר הקיבוצי מעמד של חוזה מחייב. זאת, מקום בו הצדדים ביטאו את כוונתם להעניק להתקשרות תוקף חוזי מחייב, בין באמצעות הכללת הוראה מפורשת בהסדר ובין בהתנהגותם לאחר חתימת ההסדר.¹²

⁸ ראה גם דב"ע שם/11-4 ההסתדרות הכללית - "לאוביט" שירות ביטוח בע"מ, פד"ע יב 169; דב"ע לט/5-4 ההסתדרות הכללית, הסתדרות עובדי המדינה והוועד הארצי של חטיבת דואר תנועה במשרד התקשורת - מדינת ישראל, פד"ע י 287, 293; רות בן ישראל

⁹ דב"ע שם/2-4 הסתדרות עובדי המדינה - מדינת ישראל, פד"ע י"ב 182; ראה גם רות בן ישראל, דיני עבודה, כךך ג', עמ' 1330 וההפניות שם.

¹⁰ דב"ע מא/20-4 מדינת ישראל - ההסתדרות הכללית, עובדי משרד הבריאות, פד"ע יג 345, 352.

¹¹ דב"ע לה/7-3 ראובן ושמעון - מדינת ישראל, פד"ע ז' 120, 138-141.

¹² דב"ע שם/11-4 ההסתדרות הכללית - "לאוביט" שירותי ביטוח בע"מ, פד"ע י"ב 169, 175; דב"ע שם/2-4

בשנים האחרונות, ניכרת מגמה שונה המתפתחת בפסיקה במסגרתה ניתן, במקרים חריגים, לאכוף הוראות שבהסדר קיבוצי. כך, בפרשת **בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ**¹³ נפסק, כי יש לאכוף הוראות בהסדר קיבוצי הנוגעות למנגנון יישוב סכסוכי עבודה. פסיקה זו נסמכה על מספר טעמים כדלקמן: הגופים שחתמו על ההסדר הקיבוצי היו מוסמכים לחתום על הסכם קיבוצי; ההסדר הקיבוצי נחתם על ידי שני הצדדים; הצדדים ביצעו את הוראות ההסדר הקיבוצי בעבר; ויישוב הסכסוך באמצעות המנגנון ליישוב סכסוכים היווה את הדרך הנכונה ליישוב הסכסוך בין הצדדים. בית דין זה צעד בעקבות מגמה זאת גם בפסק הדין **בעניין טלרד**¹⁴ שם אמנם בית הדין הגיע לכלל מסקנה כי לפניו הסכם קיבוצי ולפיכך לא נדרש לאכיפת הוראות מהסדר קיבוצי. עם זאת, קביעתו של בית הדין בעניין **בנק לפיתוח התעשייה**, בכל הנוגע לאכיפת הוראות בהסדר קיבוצי, אומצה על ידו כיפה גם לעניין שלפניו.¹⁵

ישום - הנפקות המשפטית של ההסדר הקיבוצי במישור האישי

[9] לאחר שקבענו כי הסכמי שופ הם בגדר הסדרים קיבוציים ולאור המגמה הניכרת בפסיקה באשר לנפקות המשפטית אשר יש ליתן להוראות שבהסדרים קיבוציים, אנו סבורים כי בנסיבות המקרה שלפנינו, יש להכיר בהוראות הסכמי שופ כהוראות ברות אכיפה, מטעמים אלה: קיומה של מסורת ארוכת שנים של יחסי עבודה קיבוציים בין בעלי ההסכמים; תקופת זמן ממושכת במהלכה התייחסו הצדדים אל הסכמי שופ כאל הסכמים קיבוציים; גמירות דעתם של הצדדים לחתום על הסכמים קיבוציים, כפי שזו עולה מנסיבות המקרה; העובדה כי הפגמים שהביאו להיותם של הסכמי שופ בגדר הסדרים קיבוציים, נבעו מהערכה מוטעית בכל הנוגע לסמכותו של נציג הסתדרות הפקידים במועצת הפועלים ומרשלנות שבאי הגשת חלק מן ההסדרים לרישום ולא מנסיון להעניק להסכמים אלה מעמד מופחת.

¹³ הסתדרות עובדי המדינה - מדינת ישראל, פד"ע י"ב 182.

¹⁴ עס"ק 400017/98 **בנק לפיתוח התעשייה בישראל בע"מ** - חווה קוזלובסקי, פד"ע לה 536.

¹⁵ עס"ק 400016/96 **הסתדרות המהנדסים בישראל** - טלרד תעשיות טלקומוניקציה ואלקטרוניקה בע"מ, טרם פורסם; עתירה לבג"צ נדחתה, **בג"צ 9410/00 טלרד נטוורקס בע"מ נ' בית הדין הארצי לעבודה**, לא פורסם.

¹⁵ ראה לעניין זה גם ספרה של רות בן ישראל, **דיני עבודה** כרך ג' 1339.

[10] לאור האמור, התיק מוחזר לבית הדין האזורי להמשך הדיון ועל מנת שיכריע בתביעתו של מר פונס בהתאם לאמות המידה שהותוו בפיסקה 9 לעיל.

[11] **סוף דבר** - הערעור נדחה במובן זה שאנו קובעים כי הסכמי שופ הם אכן הסדרים קיבוציים. עם זאת, בית הדין מכיר בהוראות שבהסכמי שופ כמחייבות וברות אכיפה. אין צו להוצאות.

ניתנה בהעדר הצדדים ט"ו כסלו, תשס"ד (10 דצמבר, 2003) ויישלח לבאי כוח הצדדים

יגאל פליטמן 54678313-1319/00

הנשיא סטיב אדלר השופט יגאל פליטמן השופט שמואל צור

נציג עובדים דב פרנקל נציג מעבידים דוד בן הרוש

-

נוסח זה כפוף לשינויי עריכה וניסוח
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[הודעה למנויים על עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו - הקש](#)

[כאן](#)